

Жолдошбаева Ы.К.

СТУДЕНТТЕРДИ КЕСИПТИК ЖАКТАН ДАЯРДОО ПРОЦЕССИНДЕ ЖЕКЕ СТРАТЕГИЯЛЫК КАЛЫПТАНДЫРУУЛАР

Жолдошбаева Ы.К.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ФОРМИРОВАНИЕ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Y.K. Joldoshebekova

STRATEGIES FORMATION OF STUDENTS BY ACT OF GETTING PROFESSIONAL READY

УДК: 37.091.33=111

Макалада кесиптик жактан даярдоодо жеке стратегияларды калыптандыруу жөнүндө болот. Ошондой эле кесиптик эмгекке тарбиялайт. Кесипке даярдоодо социалдык шарттарды эске алат. Тил билүү компетенцияларына ээ болот. Чет тилин үйрөнүүдө кесиптик өзгөчөлүгү белгиленет.

Негизги сөздөр: *жемиштүү, дил маек, баарлашуу, ой-максат, керек, адистик, кесиптик, изилдөө.*

Данная статья говорится формирования профессиональных компетенций студентов при изучении английского языка. Воспитывает к труду. О том, как формировать профессиональных компетенций студентов. В данной статье говорится о формировании профессиональных компетенций будущих педагогов.

Ключевые слова: *продуктивный, разговаривать, мысли, нужно, профессиональный, компетенция, изучать.*

Article is about the main strategically protests during the teaching students. This article is about professional competences of students. Article is about how develop computation's through learning English languages. How we learn the types of words. How we develop writing, reading and speaking skills.

Key words: *fruit full, talk, dialogue, aim, need, professional, competition, to learn.*

XXI кылымда Дүйнөлүк жана Европалык стандарттарга таянып ылайык билим берүү – мезгилдин талабы катары эске алынып, илим менен техниканын өсүп өнүккөндүгүнө чоң маани берилип, филология багытында окуган кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу проблемасына азыркы заманда өзгөчө көңүл бурулууда. Объективдүү жана субъективдүү себептердин натыйжасында азыркы мезгилдин айрым мугалимдердин кесиптик компетенттүүлүгүн талкуулоого алган бир нече мүйүлүштүктөр, тилеке каршы, учурабай койбойт. Мисалы: айрым мугалимдер мектептик программаларды жакшы билип, туура багыт алып колдоно алышпайт, окутуу процессинин маңызын анча түшүнө алышпайт, педагогикалык ишмердүүлүккө чыгармачыл мамиле жасоо компетенциялары калыптанбай, коммуникативдүүлүгү өсүп өнүкпөгөндүгү, фонетикалык жактан сүйлөө сөзү жетишерлик жасалбагандыгы байкалат ж. б. ушу сыяктуу кемчиликтери бар экенин айта кетишибиз керек. Болочок мугалимдин негизги милдети болуп, өзүнүн мугалимдик жарамдуулугун сапаттуу жана максаттуу иш жүзүнө ашырышы керек деп ойлойбуз. [С.106] Азыркы замандын талабынын негизинде болочок мугалим

чет тилин иш жүзүндө билүү менен бирге, лексикалык, грамматикалык, угуу жана сүйлөө жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруу менен бирге, диалог жана монолог түзүп жана аны педагогикалык процессте колдоно билиши керек. Бул талаптын негизинде көп компетенциялар жатарын орус окумуштусу. [С.184] Анын айтымы боюнча: “Азыркы студент, болочокто сапаттуу адис катары чет тилде окуп, окуганын жалпылап, командада иш алып барып, оозеки жана жазуу түрүндө сүйлөй турган компетенцияларга ээ болуп, болочоктогу кесиптик милдеттерге кызыгуусун арттырышы керек”. Бул иш аракет кесиптик эмгекке тарбиялоонун бир түрү болуп кала бермекчи. Жогорку педагогикалык окуу жайларында мугалимдик кесипке даярдоодо социалдык шарттарын эске алуу зарылдыгын көп окумуштуулар белгилешкен: Бул жерде биз белгилеп кетишибиз керек, бул иш карама-каршылыктардын ачылышында өсүп бара жаткандыгы менен айырмаланып жатат, бир жагынан, мамлекеттик социалдык талап болочок мугалимди кесиптик даярдыгын компетенттүү мамиленин негизинде камсыз кылуу, экинчи жагынан болсо айта кетүү керек, мектептерден келген абитуриенттердин билим деңгээли айрым учурда өтө эле начар, айрымдары чет тилди өтө эле төмөн деңгээлге өздөштүргөн. Алардын педагогикалык билим алуу көрсөткүчтөрү да өтө эле төмөн, айрым абитуриенттер мектепте немец тилинен, англис тилинен оозеки экзамен тапшырбай калгандары кийинки өсүп өнүккөндүгүнө терс таасирин берерин да өкүнүү менен белгилешебиз керек. Тил өздөштүрүү, тил билүү компетенцияларына ээ болуу - “көп аспекттүү феномен” болуп - эки кырдуу көрүнүш. Ошондой эле учурда татаал интеллектуалдык кубулуш. Бул кубулуш психологиялык жактан өнүгүү процесстерге көз-каранды, эске тутуу, кабыл алуу, ой жүгүртүү да процесстерге көз каранды. Болочок мугалим психология илиминин мыйзам ченемдүүлүктөрүн жакшы өздөштүрүшү керек. Аталган илимден алган компетенциялар болочок мугалимдин кесипке даярдануусунда кош функционалдуу мааниге ээ. Англис тилин билүү компетенциялары болочок мугалимдин өнүгүүсүнө, үйрөнүп жаткан кесибинин өнүгүүсүнө өбөлгө түзмөкчү. Негизинен педагогикалык кесипке даярдоо процесси болочок мугалимден психологиялык-педагогикалык илимдердин негиздерин билүүнү талап кылат. Ошону менен бирге бүгүнкү студент,

эртенки мугалим, инсан катары да бир нече милдеттерди аткарууга даяр болушу керек:

1- экспрессивдик, баа берүүчүлүк милдет, башкача айтсак: айланада болуп жаткан нерселерге психологиялык жактан баа берүү.

2- сигнификативдик милдет, чыныгы болуп өткөн окуяны билүү милдети дегенди түшүндүрөт.

3- когнитивдик милдет, булл милдет үйрөнүп – билүүчүлүктүү талап кылат.

4- маалымат – кабарлоочу милдет б. а. аалам жөнүндө маалыматты алуу.

5- коммуникативдүүлүк милдет - ар бир адам менен, мугалим жана окуучу бири-бири менен ой болушүү, баарлашуу аркылуу коммуникация түзүү. [С.162]. Жогоруда аталган милдеттерди аткаруу үчүн болочок мугалим сөзсүз түрдө жогорууда аталган милдеттердин психологиялык-педагогикалык негиздерин билиши керек. Болочок мугалимдин чет тилин үйрөнүүдө анын кесиптик өзгөчөлүгүн эске алып, психологиялык-педагогикалык даярдыгына да коңул бурулушу зарыл. Биз бул багытта болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн маңызын анализдөөдө эки блокко бөлүп карасак болот. Алар төмөнкүчө:

1. Педагогика жана психология жөнүндөгү билим компетенциялары.

2. Психология, педагогика, кибернетика ж. б. у. с. Илимдер аркылуу педагогикалык ишмердүүлүк жөнүндөгү билим компетенциялары.

Аталган компетенциялар өзүнчө эки блок болуп бөлүнгөнү менен бири-бири менен ажырагыс байланышта. Бири-бирисиз өнүгө алышпайт. Бирин-бири толуктап турат десек жаңылышпайбыз. Бирин-бирине ажырагыс карым-катнаштын негизинде мугалимдин коммуникативдик ишмердүүлүгү ишке ашат жана анын 3 аспектиси бар: үйрөтүүчү, тарбиялоочу жана өнүктүрүүчү. Болочок мугалимдин кесиптик компетенцияларын калыптандыруу процессинде жогорудагы аспектилерге өзгөчө көңүл бурулушу керек. Негизинен болочок мугалимдин кесиптик компетенцияларынын калыптандырууда төмөнкү компетенцияларынын таасирлери педагогикалык мүнөзгө ээ экендигин белгилей кетишибиз зарыл: болочок кесибине, ишине болгон чыгармачылык мамиле жасоо, кесиптик ишмердүүлүктүү алып барууда изилденүүчү багытты колдонуу компетенциясы, өз алдынча өсүп өнүгүүгө маани берүү жана демилгелүү болуу компетенциялары ж.б.у.с. Болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандырууда өздөштүрүп жаткан жана башка чет тилдерге татыктуу үйрөнүү компетенциялары да өтө маанилүү, анткени аталган билгичтер болочок мугалимдик кесипке карата көп мүмкүнчүлүктөргө жол ачат, биринчиден, болочок мугалимдин сөздүк түрдө эске тутуусу бекемделет, сөз байлыгы өсөт, педагогикалык багыттагы сөздөрдү көп үйрөнүп, ар бир сөздүн семантикалык маанисине көңүл бурулат, жалгты кесиптик компетенттүүлүгү жогорулайт. [С.176] Жогорку окуу жайларда чет тили сабактары аркылуу болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандырууда негизги өнүгүү куралы

катары өзгөчө тапшырмалар түзөт - десек жаңылышпайбыз. Жогорку окуу жайлардын окутуучулары өзгөчө тапшырмаларды түзүү процессинде баарынан мурда студенттердин психологиялык закон ченемдүүлүктөрүн, жаш өзгөчөлүктөрүн эске алышы зарыл. Андан тышкары студенттик мезгилге тийиштүү, өзгөчө компетенциялардын калыптанышы эске алынышы керек. ЖОЖларда аталган кубулуштар эске алынып, төмөнкү компетенцияларды калыптандырууга багыт алышыбыз керек:

1) Студенттердин инсан катары калыптанышы жөнүндө компетенциялар. 2) Студенттердин болочок кесибине менен байланышкан ишмердүүлүктөрү жөнүндө компетенциялар. 3) Педагогикалык баарлашуу жөнүндө компетенциялар.

Мына ушулардын негизинде жаңы кесиптик компетенциялардын өзөгү калыптанышы керек. Андан тышкары мугалим менен студенттин ортосунда өз ара коммуникативдүү байланыштар жөнүндө компетенциялар калыптанышы тийиш. Эгерде жогорудагы аталгандай өз ара баарлашууда кандайдыр бир психологиялык тоскоол бар болсо, болочок мугалимдин кесиптик калыптануусу да татаалдашат. Ал тоскоолдуктарды жоюунун шарттарын изилдешкен А.А.Леонтьев жана В.Кан Калик окумуштуулардын сунуштары бар болгонуна карабастан, биз чет тилин кенен, жакшы үйрөнбөгөндүгү боюнча тоскоолдукту айтышыбыз керек. Чет тилдерди жакшы билген адамдар башкалардан өздөрүнүн ишмердүүлүгү, ийкемдүүлүгү менен айырмаланып турушат. Ошондуктан чет тилдери билүү компетенциясы болочок мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруусуна шарт түзөт жана азыркы замандын максатына ылайык болгондугун айтышыбыз керек. Аталган багытта биз ар бир окуу материалдарынын логикалык түзүлүшүнүн көңүл бурсак жана жаңыча ыкма, методдорду иштеп чыкса, мындай ыкмалар психологиялык-педагогикалык жактан жана нукура методикалык идеялардын жыйындысы катары болочок мугалимдин кесипкөйлүгүнүн даярдыгына өз жемишин берет. Болочок мугалимди алдынкы ыкмалар менен бардык тараптан билимдүү, кабардар кылып даярдоо, турмуштук тажрыйбасын да колдоно билген инсан катары калыптандыруу бул замандын талабы.

Адабияттар:

1. Абдыманапов С.А. “Педагогическая практика как этап профессиональной подготовки будущего учителя”. - Бишкек 2002. №1-2. с,102-106.
2. Асипова Н.А. “Компетентностный подход к подготовке пед. кадров”. Вестник ОшГУ №1,2. 2006. с,184-188.
3. Бекбоев И.Б. “Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы” -Бишкек. “Бийиктик”. 2001. с,28.
4. Раимкулова А.С. “Формирование профессиональных компетенций будущего учителя по активации познавательной деятельности школьников”. Монография. - Бишкек КНУ им.Ж.Баласагына. 2011. с,162.
5. Сатыбалдиева Г. А. “Гипербола и средство выражение в разносистемных языках”. (материалах кыргызско и английского языков).- Жалал-Абад. 2013. с,176.

Рецензент: д.п.н., профессор Сакиева С.С.